

visu, non convenit colori, in quantum est hic color, sed in quantum est color simpliciter.

Sic ergo odium etiam sensitivæ partis potest respicere aliquid in universalibus: quia ex natura communi aliquid adversatur animali, & non solum ex eo quod est particularis, sicut lupus ovis, unde ovis odit lupum generaliter. Sed ira semper causatur ex aliquo particulari, quia ex aliquo actu lædenti: acutus aurem particularium sunt: & propter hoc Philo sophus dicit (Lib. II. Rhet. cap. IV. prope fin.) quod *ira semper est ad aliquid particulare; odium vero potest esse ad aliquid in genere.*

Ad primum ergo dicendum, quod sensus non apprehendit universale prout est universale; apprehendit tamen aliquid cui per abstractionem accedit universalitas.

Ad secundum dicendum, quod id quod commune est omnibus, non potest esse ratio odii; sed nihil prohibet aliquid esse commune multis, quod tamen dissonat ab aliis; & sic est eis odiosum.

Ad tertium dicendum, quod illa obiectio procedit de universalibus, secundum quod subsistat intentioni universalitatis: sic enim non cadit sub apprehensione, vel appetitu sensitivo.

QUESTIO XXX.

De concupiscentia,

in quatuor articulis divisæ.

DEinde considerandum est de concupiscentia: & circa hoc quaruntur quatuor.

Primo, utrum concupiscentia sit in appetitu sensitivo tantum.

Secundo, utrum concupiscentia sit passio specialis.

Tertio, utrum sint aliquæ concupiscentiæ naturales, & aliquæ non naturales.

Quarto, utrum concupiscentia sit infinita.

ARTICULUS I.

170

Utrum concupiscentia sit tantum in appetitu sensitivo.

Inf. quest. xxxii. art. 3. ad 3. & II. dist. xxvi. quest. 1. art. 2. cor. fin.

AD primum sic proceditur. Videtur quod concupiscentia non solum sit in appetitu sensitivo. Est enim quædam concupiscentia sapientiæ, ut dicitur Sap. vi. 21. *Concupiscentia sapientiæ deducit ad regnum perpetuum.* Sed appetitus sensitivus non potest ferri in sapientiam. Ergo concupiscentia non est in solo appetitu sensitivo.

2. Præterea. Desiderium mandatorum Dei

non est in appetitu sensitivo; in quo Apostolus dicit Rom. vi. 18. *Non habitavit in me, hoc est in carne mea, bonum.* Sed desiderium mandatorum Dei sub concupiscentia cadit, secundum illud Ps. cxviii. 20. *Concupivi animam meam desiderare justificationes tuas.* Ergo concupiscentia non est solum in appetitu sensitivo.

3. Præterea. Cuiuslibet potentia est concupiscibile proprium bonum. Ergo concupiscentia est in qualibet potentia animæ, & non solum in appetitu sensitivo.

Sed contra est quod Damascenus dicit (Lib. II. orth. Fidei cap. xii.) quod *irrationalis obediens, & persuasibile rationi dividitur in concupiscentiam, & iram.* Hæc autem est irrationalis animæ pars passiva, & appetitiva. Ergo concupiscentia est in appetitu sensitivo.

Respondens dicendum, quod sicut Philosophus dicit in I. Rhetor. (cap. xi. parum à prin.) *concupiscentia est appetitus delectabilis.*

Est autem duplex delectatio, ut infra dicitur: (quest. xxxi. art. 3. & 4.) una quæ est in bono intelligibili, quod est bonum rationis; alia quæ est in bono secundum sensum.

Prima quidem delectatio videtur esse animæ tantum; secunda autem est animæ, & corporis, quia sensus est virtus in organo corporeo. Unde & bonum secundum sensum est bonum totius conjuncti. Talis autem delectationis appetitus videtur esse concupiscentia quæ simul pertinet & ad animam, & ad corpus, ut ipsum nomen concupiscentia sonat.

Unde concupiscentia proprie loquendo, est in appetitu sensitivo, & in vi concupiscibili, quæ ab ea denominatur.

Ad primum ergo dicendum, quod appetitus sapientiæ, vel aliorum spiritualium bonorum interdum concupiscentia nominatur vel propter similitudinem quamdam, vel propter intensionem appetitus superioris partis, ex quo fit redundantia in inferiorem appetitum; ut simul etiam ipse inferior appetitus suo modo tendat in spirituale bonum consequens appetitum superiorem, & etiam ipsum corpus spiritualibus deserviat, sicut in Psal. lxxxiii. 3. dicitur: *Cor meum, & carnis exultaverunt in Deum vivum.*

Ad secundum dicendum, quod desiderium magis pertinere potest, proprie loquendo, non solum ad inferiorem appetitum, sed etiam ad superiorem: non enim importat aliquam confociationem in cupiendo, sicut concupiscentia, sed simplicem motum in rem desideratam.

Ad tertium dicendum, quod unicuique potentia animæ appetere competit proprium bonum appetitu naturali, qui non sequitur apprehensionem; sed appetere bonum appetitu animali, qui sequitur apprehensionem, pertinet solum ad vim appetitivam; appetere

autem aliquid sub ratione boni delectabilis secundum sensum, quod proprie est concupiscere, pertinet ad vim concupiscibilem.

ARTICULUS II.

171

Utrum concupiscentia sit passio specialis.

III. dist. xxvi. quest. 1. art. 3. cor.

AD secundum sic proceditur. Videtur quod concupiscentia non sit passio specialis potentia concupiscibilis. Passiones enim distinguuntur secundum objecta. Sed objectum concupiscibilis est delectabile secundum sensum; quod etiam est objectum concupiscentiæ, secundum Philosophum in I. Rhetor. (cap. xi. parum à prin.) Ergo concupiscentia non est passio specialis in concupiscibili.

2. Præterea. Augustinus dicit in Lib. lxxxiii. Q. (quest. xxxii. cir. med.) quod *cupiditas est amor rerum transitorium;* & sic ab amore non distinguitur. Omnes autem passiones speciales ab invicem distinguuntur. Ergo concupiscentia non est passio specialis in concupiscibili.

3. Præterea. Cuiuslibet passioni concupiscibilis opponitur aliqua passio specialis in concupiscibili, ut supra dictum est (quest. xxii. art. 2.) Sed concupiscentia non opponitur aliqua passio specialis in concupiscibili: dicit enim Damascenus (Lib. II. orth. Fid. cap. xii. in fin.) quod *expectatum bonum concupiscentiam constituit, presens vero lætitiæ; similiter expectatum, malum timorem, presens vero tristitiæ:* ex quo videtur quod sicut tristitia contrariatur lætitiæ, ita timor contrariatur concupiscentiæ: timor autem non est in concupiscibili; sed in irascibili. Non ergo concupiscentia est specialis passio in concupiscibili.

Sed contra est quod concupiscentia causatur ab amore, & tendit in delectationem, quæ sunt passiones concupiscibilis; & sic distinguitur ab aliis passionibus concupiscibilis, tanquam passio specialis.

Respondens dicendum, quod, sicut dictum est (quest. xxii. art. 1.) bonum delectabile secundum sensum est communiter obiectum concupiscibilis; unde secundum eius differentias diversæ passiones concupiscibilis distinguuntur.

Diversitas autem obiecti potest attendi vel secundum naturam ipsius obiecti, vel secundum diversitatem in virtute agendi. Diversitas quidem obiecti activi, quæ est secundum rei naturam, facit materialem differentiam passionum; sed diversitas quæ est secundum virtutem activam, facit formalem differentiam

passionum, secundum quas passiones specie differunt.

Est autem alia ratio virtutis motivæ ipsius finis, vel boni, secundum quod est realiter presens, & secundum quod est absens: nam secundum quod est presens, facit in seipso quiescere; secundum autem quod est absens, facit ad seipsum moveri. Unde ipsum delectabile secundum sensum, in quantum appetitum sibi adaptat quodammodo, & conformat, causat amorem; in quantum vero absens attrahit ad seipsum, causat concupiscentiam; in quantum vero presens quietat in seipso, causat delectationem.

Sic ergo concupiscentia est passio differens specie & ab amore, & à delectatione; sed concupiscere hoc delectabile vel illud facit concupiscentias diversas numero.

Ad primum ergo dicendum, quod bonum delectabile non est absolute obiectum concupiscentiæ, sed sub ratione absentis, sicut & sensibile sub ratione præteriti est obiectum memoriæ: huiusmodi enim particulares conditiones diversificant speciem passionum, vel etiam potentiarum sensitivæ partis, quæ respicit particularia.

Ad secundum dicendum, quod illa prædicatio est per causam, non per essentiam: non enim cupiditas est per se amor, sed amoris effectus.

Vel aliter dicendum, quod Augustinus accipit cupiditatem large pro quolibet motu appetitus, qui potest esse respectu boni futuri: unde comprehendit sub se & amorem, & spem.

Ad tertium dicendum, quod passio quæ directe opponitur concupiscentiæ, innominata est, (a) quæ ita se habet ad malum, sicut concupiscentia ad bonum. Sed quia est (b) mali absentis, sicut & timor, & quandoque loco eius ponitur timor; sicut & quandoque cupiditas loco spei, quod enim est parvum bonum, vel malum, quasi non reputatur. Et ideo pro omni motu appetitus in bonum, vel (c) in malum futurum ponitur spes, & timor quæ respiciunt bonum, vel malum admodum.

ARTICULUS III.

172

Utrum sint aliquæ concupiscentiæ naturales, & aliquæ non naturales.

Inf. quest. xxxii. art. 3. & quest. xli. art. 3. cor. & quest. lxxvi. art. 3. cor. & 2. 2. quest. cxvii. art. 5. ad 2.

AD tertium sic proceditur. Videtur quod concupiscentiarum non sint quædam naturales, & quædam non naturales. Concupiscentia

(a) Ita cõd. & editi passim. Editi. Patav. an. 1712. quia. (b) Ita editi passim. cõd. Aliqui. Cameræ Tarraç. aliique mali, & absentis. (c) In cit. cõd. deest in.

ARTICULUS I. 174

Utrum delectatio sit passio.

Inf. art. 4. ad 2. & art. 5. corp. fin. & IV. dist. XLIX. quest. 111. art. 1. quest. 1.

Ad primum sic proceditur. Videtur quod delectatio non sit passio. Damascenus enim in II. Lib. (orth. Fid. cap. XXI.) distinguit operationem a passione, dicens, quod operatio est motus qui est secundum naturam, passio vero est motus contra naturam. Sed delectatio est operatio, ut Philosophus dicit in VII. Ethic. (cap. XII. & XIII.) & in X. (cap. IV.) Ergo delectatio non est passio.

2. Præterea. Passio est moveri, ut dicitur in III. Physic. (text. 19. & II. de Anima text. 54.) Sed delectatio non consistit in moveri, sed in motum esse: causatur enim delectatio ex bono iam adepto. Ergo delectatio non est passio.

Sic ergo patet quod cum delectatio sit motus in appetitu animali, consequens apprehensionem sensus, delectatio est passio animæ.

Ad primum ergo dicendum, quod operatio connaturalis non impeditur esse passio secunda, ut habetur in II. de anima (text. 2. 5. & 6.) & ideo quando constituuntur res in propria operatione connaturales, & non impeditur, sequitur delectatio, quæ consistit in perfectum esse, ut dictum est (in corp. art.) Sic ergo cum dicitur, quod delectatio est operatio, non est prædicatio per essentiam, sed per causam.

Ad secundum dicendum, quod in animali duplex motus considerari potest: unus secundum intentionem finis, qui pertinet ad appetitum; alius secundum executionem, qui pertinet ad exteriorem operationem. Licet ergo in eo qui jam consecutus est bonum, in quo delectatur, cesset motus executionis, quæ tendit ad finem, non tamen cessat motus appetitivæ partis, quæ sicut prius desiderabat non habitum, ita postea delectatur in habito. Licet enim delectatio sit quies quadam appetitus, considerata presentia boni delectationis, quod appetitui facisfit: tamen adhuc remanet immutatio appetitus ab appetibili, ratione cuius delectatio motus quidam est.

Ad tertium dicendum, quod quævis nomen passionis magis proprie conveniat passionibus corruptivis, & in malum tendentibus, sicut sunt ægritudines corporales, & tristitia, & timor in anima; tamen etiam in bonum ordinantur aliquæ passiones, ut supra dictum est (quest. XXI. & XXI. art. 1.) & secundum hoc delectatio dicitur passio.

Ad cuius intellectum considerandum est, quod sicut contingit in rebus naturalibus aliqua consequi suas perfectiones naturales, ita hoc contingit in animalibus: & quamvis moveri ad perfectionem non sit totum simul, tamen consequi naturalem perfectionem est totum simul. Hæc autem est differentia inter animalia, & alias res naturales, quod alie res naturales, quando constituuntur in id quod convenit eis secundum naturam, hoc non sequuntur: sed animalia hoc sentiunt, & ex isto sensu causatur quidam motus animæ in appetitu sensitivo; & iste motus est delectatio.

(A) ostendit, AR.

delectatio. Per hoc ergo quod dicitur, quod delectatio est motus animæ, ponitur in genere; per hoc autem quod dicitur constituio in existentem naturam, idest in id quod existit in natura rei, ponitur causa delectationis, scilicet presentia connaturalis boni; per hoc autem quod dicitur simul tota, (a) ostenditur quod constituio non debet accipi prout est in constituio, sed prout est in constituio esse, quasi in termino motus: non enim delectatio est generatio, prout Plato posuit; sed magis consistit in factum esse, ut dicitur in VII. Ethic. (cap. XII.) per hoc autem quod dicitur sensibilis, excluduntur perfectiones rerum sensibilium, in quibus non est delectatio.

Sic ergo patet quod cum delectatio sit motus in appetitu animali, consequens apprehensionem sensus, delectatio est passio animæ. Ad primum ergo dicendum, quod operatio connaturalis non impeditur esse passio secunda, ut habetur in II. de anima (text. 2. 5. & 6.) & ideo quando constituuntur res in propria operatione connaturales, & non impeditur, sequitur delectatio, quæ consistit in perfectum esse, ut dictum est (in corp. art.) Sic ergo cum dicitur, quod delectatio est operatio, non est prædicatio per essentiam, sed per causam.

Ad secundum dicendum, quod in animali duplex motus considerari potest: unus secundum intentionem finis, qui pertinet ad appetitum; alius secundum executionem, qui pertinet ad exteriorem operationem. Licet ergo in eo qui jam consecutus est bonum, in quo delectatur, cesset motus executionis, quæ tendit ad finem, non tamen cessat motus appetitivæ partis, quæ sicut prius desiderabat non habitum, ita postea delectatur in habito. Licet enim delectatio sit quies quadam appetitus, considerata presentia boni delectationis, quod appetitui facisfit: tamen adhuc remanet immutatio appetitus ab appetibili, ratione cuius delectatio motus quidam est.

Ad tertium dicendum, quod quævis nomen passionis magis proprie conveniat passionibus corruptivis, & in malum tendentibus, sicut sunt ægritudines corporales, & tristitia, & timor in anima; tamen etiam in bonum ordinantur aliquæ passiones, ut supra dictum est (quest. XXI. & XXI. art. 1.) & secundum hoc delectatio dicitur passio.

Ad cuius intellectum considerandum est, quod sicut contingit in rebus naturalibus aliqua consequi suas perfectiones naturales, ita hoc contingit in animalibus: & quamvis moveri ad perfectionem non sit totum simul, tamen consequi naturalem perfectionem est totum simul. Hæc autem est differentia inter animalia, & alias res naturales, quod alie res naturales, quando constituuntur in id quod convenit eis secundum naturam, hoc non sequuntur: sed animalia hoc sentiunt, & ex isto sensu causatur quidam motus animæ in appetitu sensitivo; & iste motus est delectatio.

(A) ostendit, AR.

ARTICULUS II. 175

Utrum delectatio sit in tempore.

Inf. art. 6. corp. & IV. dist. XLIX. quest. 111. art. 1. quest. 3. & cor. quest. 111. art. 1. ad 12.

Ad secundum sic proceditur. Videtur quod delectatio sit in tempore. Delectatio enim est motus quidam, ut in I. Rhet. (cap. XI. in princ.) Philosophus dicit. Sed motus omnis est in tempore. Ergo delectatio est in tempore.

2. Præterea. Disturbum, vel morosum dicitur aliquid secundum tempus. Sed aliquæ delectationes dicuntur morosæ. Ergo delectatio est in tempore.

3. Præterea. Passiones animæ sunt unitus generis. Sed aliquæ passiones animæ sunt in tempore. Ergo & delectatio. Sed contra est quod Philosophus dicit in X. Ethic. (cap. 111. & 14.) quod secundum nullum tempus accipit quis delectationem.

Respondeo dicendum, quod aliquid contingit esse in tempore dupliciter: uno modo secundum se; alio modo per aliud, & quasi per accidens. Quia enim tempus est numerus successivorum, illa secundum se dicuntur esse in tempore de quorum ratione est successio, vel aliquid ad successioem pertinens, sicut motus, quies, locutio, & alia huiusmodi. Secundum aliud vero, & non per se dicuntur esse in tempore illa de quorum ratione non est aliqua successio, sed tamen alicui successivo subjacent, sicut esse hominem de sui ratione non habet successioem: non enim est motus, sed terminus motus, vel mutationis, scilicet generationis ipsius. Sed quia humanum esse subjacet causis transmutabilibus, secundum hoc hominem esse est in tempore.

Sic igitur dicendum est, quod delectatio secundum se quidem non est in tempore: est enim delectatio in bono iam adepto, quod est quasi terminus motus.

Sed si illud bonum adeptum transmutationi subjacet, erit delectatio per accidens in tempore, si autem sit omnino intransmutabile, delectatio non erit in tempore nec per se, nec per accidens.

Ad primum ergo dicendum, quod, sicut dicitur in III. de Anima (text. 28.) motus dupliciter dicitur. Uno modo qui est, actus imperfectus, scilicet existentis in potentia, in quantum huiusmodi: & talis motus est successivus, & in tempore. Alius autem motus est actus perfectus, idest existentis in actu, sicut intelligere, sentire, velle, & huiusmodi, & etiam delectari: & huiusmodi motus non est successivus, nec per se in tempore.

S. Thom. Oper. Tom. II.

Ad secundum dicendum, quod delectatio dicitur morosa, vel diuturna, secundum quod per accidens est in tempore.

Ad tertium dicendum, quod alie passiones non habent pro objecto bonum adeptum, sicut delectatio; unde plus habent de ratione motus imperfecti quam delectatio; & per consequens magis delectationi convenit non esse in tempore.

ARTICULUS III. 176

Utrum delectatio differat a gaudio.

Inf. quest. xxxv. art. 2. & 7. corp. & quest. xli. art. 3. corp. & III. dist. xvii. quest. xli. art. 2. ad 3. & IV. dist. xlix. quest. 111. art. 3. quest. 1. ad 3.

Ad tertium sic proceditur. Videtur quod gaudium sit omnino idem quod delectatio. Passiones enim animæ differunt secundum objecta. Sed idem est objectum gaudii, & delectationis, scilicet bonum adeptum. Ergo gaudium est omnino idem quod delectatio. 2. Præterea. Unus motus non terminatur ad duos terminos. Sed idem est motus, qui terminatur ad gaudium, & delectationem, scilicet concupiscentia. Ergo delectatio, & gaudium sunt omnino idem.

3. Præterea. Si gaudium est aliud a delectatione, videtur quod pari ratione & letitia, & exultatio, & jucunditas significet aliquid aliud a delectatione; & sic erunt omnes diverse passiones: quod videtur esse falsum. Non ergo gaudium differat a delectatione.

Sed contra est quod in brutis animalibus non dicimus gaudium; sed in eis dicimus delectationem. Non ergo est idem gaudium, & delectatio.

Respondeo dicendum, quod gaudium, ut Avicenna dicit in Libro suo de anima, est quedam species delectationis. Est enim considerandum, quod sicut fuerit quedam concupiscentia naturalis, quedam autem non naturales, sed consequuntur rationem, ut supra dictum est (quest. præc. art. 3.) ita etiam delectationem quedam sunt naturales, & quedam non naturales, quæ sunt cum ratione: vel, sicut Damascenus (Lib. II. orth. Fid. cap. XXI. & XXI.) & Gregorius Nyssenus (Nemel. Lib. de nat. hom. cap. xviii. in princ.) dicunt, voluptatum hæ sunt animæ, illæ corporis: quod in idem redit. Delectatur enim & in his quæ naturaliter concupiscimus, & adipsentes, & in his quæ concupiscimus secundum rationem. Sed nomen gaudii non habet locum nisi in delectatione quæ consequitur rationem. Unde gaudium non attribuitur brutis animalibus, sed solum nomen delectationis.

Omne autem quod concupiscimus secundum T dum

dim naturam, possumus etiam (a) cum delectatione rationis concupiscere; sed non de converso. Unde de omnibus de quibus est delectatio; potest esse gaudium in habentibus rationem; quamvis non semper de omnibus sit gaudium; quandoque enim aliquis sentit aliquam delectationem secundum corpus, de qua tamen non gaudet secundum rationem. Et secundum hoc patet quod delectatio est in plus quam in gaudium.

Ad primum ergo dicendum, quod cum objectum appetitus animalis sit bonum apprehensum, diversitas apprehensionis pertinet quodammodo ad diversitatem objecti; & sic delectationes animales, quæ dicuntur etiam gaudia, distinguuntur a delectationibus corporalibus, quæ dicuntur solum delectationes; sicut & de concupiscentiis supra dictum est (quæst. præc. art. 3. ad 2.)

Ad secundum dicendum, quod similis differentia invenitur etiam in concupiscentiis; ita quod delectatio respondeat concupiscentiæ, & gaudium respondeat desiderio; quod magis videtur pertinere ad concupiscentiam animalem; & sic secundum differentiam motus est etiam differentia quæritis.

Ad tertium dicendum quod alia nomina ad delectationem pertinentia sunt imposita ab effectibus delectationis: nam *lætitia* imponitur a dilatatione cordis, ac si diceretur *lætitia*; & *exultatio* vero dicitur ab exterioribus signis delectationis interioris, quæ apparent exterius, in quantum scilicet interius gaudium proficit ad exteriora; & *juventutis* vero dicitur a quibusdam specialibus lætitiæ signis, vel effectibus; & tamen omnia ista nomina videntur pertinere ad gaudium, non enim utitur eis nisi in naturis rationalibus.

ARTICULUS IV.

Utrum delectatio sit in appetitu intellectivo.

Inf. quæst. xxxv. art. 1. corp. & I. dist. xlv. art. 1. corp. & III. dist. xlvi. quæst. 111. art. 1. quæst. 1. & 2.

Ad quartum sic proceditur. Videtur quod delectatio non sit in appetitu intellectivo. Dicit enim Philosophus in I. Rhet. (cap. xi. in princ.) quod delectatio est motus quidam sensibilibus; qui non est in parte intellectiva. Ergo delectatio non est in parte intellectiva.

2. Præterea. Delectatio est passio quedam. Sed omnis passio est in appetitu sensitivo. Ergo delectatio non est nisi in appetitu sensitivo.

3. Præterea. Delectatio est communis nobis.

(a) Ita codices, editi Romanæ, Nicolai, & directione.

bis, & brutis. Ergo non est nisi in parte que nobis, & brutis communis est.

Sed contra est quod in Pfal. xxxvi. 4. *Delectare in Domino*. Sed ad Deum non potest extendi appetitus sensitivus, sed solum intellectivus. Ergo delectatio potest esse in appetitu intellectivo.

Respondeo dicendum, quod, sicut dictum est (art. præc.) delectatio quedam sequitur apprehensionem rationis. Ad apprehensionem autem rationis non solum commovetur appetitus sensitivus per applicationem ad aliquid particulare, sed etiam appetitus intellectivus, qui dicitur voluntas. Et secundum hoc in appetitu intellectivo, sive in voluntate, est delectatio, quæ dicitur gaudium, non autem delectatio corporalis.

Hoc tamen interest inter delectationem utriusque appetitus, quod delectatio appetitus sensibilis est cum aliqua transmutatione corporali; delectatio autem appetitus intellectivi nihil aliud est quam simplex motus voluntatis. Et secundum hoc Augustinus dicit in XIV. de civ. Dei (cap. vi. circ. princ.) quod cupiditas, & lætitia nihil est aliud quam voluntas in eorum consecutione que volumus.

Ad primum ergo dicendum, quod in illa definitione Philosophi *sensibile* ponitur communiter pro quacumque apprehensione: dicit enim Philosophus in X. Ethic. (cap. i. ad princ.) (quod secundum omnem sensum est delectatio, similiter autem, & secundum intellectum, & speculationem).

Vel potest dici, quod ipse definit delectationem appetus sensitivi.

Ad secundum dicendum, quod delectatio habet rationem passionis, proprie loquendo, in quantum est cum aliqua transmutatione corporali; & sic non est in appetitu intellectivo, sed secundum simplicem motum: sic enim etiam est in Deo, & in Angelis. Unde dicit Philosophus in VII. Ethic. (cap. ult. circ. fin.) quod Deus una simplici operatione gaudet; & Dionysius dicit in fin. cal. Hier. quod Angeli non sunt susceptibiles nostre passibilis delectationis, sed congaudent Deo secundum incorruptionis lætitiæ.

Ad tertium dicendum, quod in nobis non solum est delectatio in qua communicamus cum brutis, sed etiam in qua communicamus cum Angelis, unde ibidem Dionysius dicit, quod sancti homines multoties sunt in participatione delectationum angelicarum. Et ita in nobis est delectatio non solum in appetitu sensitivo, in quo communicamus cum brutis, sed etiam in appetitu intellectivo, in quo communicamus cum Angelis.

AR. Patav. 1698. Edit. Patav. 1752. cum Garzio

ARTICULUS V.

Utrum delectationes corporales, & sensibiles sint majores delectationibus spiritualibus, & intelligibilibus.

Inf. quæst. xxxviii. art. 4. & IV. dist. xlii. quæst. 111. art. 5. quæst. 1. & I. Eth. lect. 13. cor. 1. & XIII. Met. lect. 6.

Ad quintum sic proceditur. Videtur quod delectationes corporales, & sensibiles sint majores delectationibus spiritualibus, & intelligibilibus. Omnes enim aliquam delectationem sequuntur, secundum Philosophum in X. Ethic. (cap. 11.) Sed plures sequuntur delectationes sensibiles quam delectationes spirituales intelligibiles. Ergo delectationes corporales sunt majores.

2. Præterea. Magnitudo causæ ex effectu cognoscitur. Sed delectationes corporales habent fortiores effectus: transmutant enim corpus, & in quibusdam insanias faciunt, ut dicitur in VII. Eth. (cap. 111. cir. med.) Ergo delectationes corporales sunt fortiores.

3. Præterea. Delectationes corporales oportet temperare, & refrænare propter earum vehementiam. Sed delectationes spirituales non oportet refrænare. Ergo delectationes corporales sunt majores.

Sed contra est quod dicitur in Pfal. cxiii. 103. *Quam dulcia faucibus meis eloquia tua semper mel ori meo!* & Philosophus dicit in X. Ethic. (cap. vii.) quod maxima delectatio est quæ est secundum operationem sapientiæ.

Respondeo dicendum, quod, sicut jam dictum est (art. 1. huj. quæst.) delectatio provenit ex conjunctione convenientis, cum sentitur, & cognoscitur. In operibus autem animæ, præcipue sensitivæ, & intellectivæ, est hoc considerandum, quod cum non transeat in materiam exteriorem, sunt actus, vel perfectiones operantis, scilicet intelligere, sentire, velle, & hujusmodi. Nam actiones que transeunt in exteriorem materiam, magis sunt actiones, & perfectiones materiæ transmutatæ: motus enim est actus mobilis a movente. Sic igitur prædictæ actiones animæ sensitivæ, & intellectivæ, & ipsæ sunt quoddam bonum operantis, & sunt etiam cognitæ per seipsum, & intellectum: unde etiam ex ipsis confluit delectatio, & non solum ex earum objectis.

Si igitur comparentur delectationes intelligibiles delectationibus sensibilibus, secundum quod delectamur in ipsis actionibus, putata in cognitione sensus, & in cognitione intellectus, non est dubium quod multo sunt majores delectationes intelligibiles quam sensibiles. Multo enim magis delectatur homo de hoc quod cognoscit aliquid intelligendo,

S. Thom. Op. Tom. II.

(a) Al. de civit. Dei, perperam.

quam de hoc quod cognoscit aliquid sentiendo: quia intellectualis cognitio & perfectior est, & etiam magis cognoscitur, quia intellectus magis reflectitur supra actum suum quam sensus. Est etiam cognitio intellectiva magis dilecta: nullus enim est qui non vellet magis carere visu corporali quam visu intellectuali, eo modo quo bestia vel stultus caret, sicut Augustinus dicit in Lib. XIV. de Trin. (a) (cap. xiv. à med.)

Sed si comparentur delectationes intelligibiles spirituales delectationibus sensibilibus corporalibus, sic secundum se, & simpliciter loquendo, delectationes spirituales sunt majores. Et hoc apparet secundum tria que requiruntur ad delectationem, scilicet bonum conjunctum, & id quod conjungitur, & ipsa conjunctio. Nam ipsum bonum spirituale & est majus quam corporale bonum, & est magis dilectum. Cujus signum est quod homines etiam à maximis corporalibus voluptatibus abstinent, ut non perdant honorem, qui est bonum intelligibile. Similiter etiam ipsa pars intellectiva est multo nobilior, & magis cognoscitiva quam pars sensitiva. Conjunctio etiam utriusque est magis intima, & magis perfecta, & magis firma. Intimior quidem est, quia sensus sibi circa exteriora accidentia rei; intellectus vero pervenit usque ad rei essentiam: objectum enim intellectus est quod quid est. Perfectior autem est, quia conjunctio sensibilibus ad sensum adjungitur motus, qui est actus imperfectus: unde & delectationes sensibiles non sunt totæ simul, sed in eis aliquid pertranseat, & aliquid expectatur consummandum, ut patet in delectatione ciborum, & venerorum; sed intelligibilia sunt absque motu, unde delectationes tales sunt totæ simul. Est etiam firmitior: quia delectabilia corporalia sunt corruptibilia, & cito desunt; bona vero spiritualia sunt incorruptibilia.

Sed quoad nos delectationes corporales sunt magis vehementes propter tria. Primo quia sensibilia sunt magis nota quod nos quam intelligibilia. Secundo etiam quia delectationes sensibiles, cum sint passionis sensitivi appetitus, sunt cum aliqua transmutatione corporali: quod non contingit in delectationibus spiritualibus, nisi per quandam redundantiam à superiori appetitu ad inferiorem. Tertio quia delectationes corporales appetuntur ut medicina quedam contra corporales defectus, vel molestias, ex quibus tristitia quedam consequuntur: unde delectationes corporales tristitiam hujusmodi supervenientes magis sentiuntur, & per consequens magis acceptantur, quam delectationes spirituales, quæ non habent tristitias contrarias, ut infra dicitur (quæst. xxxv. art. 5.)

Ad primum ergo dicendum, quod ideo plures sequuntur delectationes corporales, quia bona sensibilia sunt magis & pluribus nota; & etiam quia homines indigent delectationibus ut medicinis contra multiplices dolores, & tristitias. Et cum plures hominum non possint attingere ad delectationes spirituales, quæ sunt proprie virtuosorum, consequens est quod declinent ad corporales.

Ad secundum dicendum, quod transmutatio corporis magis contingit ex delectationibus corporalibus, in quantum sunt passiones appetitus sensitivi.

Ad tertium dicendum, quod delectationes corporales sunt secundum partem sensitivam, quæ regulatur ratione; & ideo indigent temperari, & refrenari per rationem: sed delectationes spirituales sunt secundum mentem, quæ est ipsa regula: unde sunt secundum seipsas sobriæ, & moderata.

ARTICULUS VI.

179

Utrum delectationis tactus sint majores delectationibus quæ sunt secundum alios sensus.

2. 2. quæst. xv. art. 3. cor. & quæst. cxli. art. 4. cor. & ad 3. & art. 7. cor. & IV. dist. xl. x. quæst. 111. art. 5. quæst. 2. & mal. quæst. xiv. art. 4. cor. & ad 1.

Ad sextum sic proceditur. Videtur quod delectationes quæ sunt secundum tactum, non sint majores delectationibus quæ sunt secundum alios sensus. Illa enim delectatio videtur esse maxima, quæ excludit gaudium omne cessat. Sed talis est delectatio quæ est secundum visum: dicitur enim Tobia v. 12. *Quale gaudium erit mihi, qui in tenebris sedeo, & lumen cæpi non video?* Ergo delectatio quæ est per visum, est maxima inter sensibiles delectationes.

2. Præterea. Unicusque sit delectabile illud quod amat, ut Philosophus dicit in I. Rethor. (cap. xi.) Sed inter omnes sensus maxime diligitur visus. Ergo delectatio quæ est secundum visum, est maxima.

3. Præterea. Principium amicitiae delectabilis maxime est visus. Sed causa talis amicitiae est delectatio. Ergo secundum visum videtur esse maxima delectatio.

Sed contra est quod Philosophus dicit in III. Ethic. (cap. x.) quod maxima delectationes sunt secundum tactum.

Respondeo dicendum, quod, sicut jam dictum est (art. 1. hujus quæst.) unumquodque, in quantum amatur, efficitur delectabile. Sensus autem, ut dicitur in I. Metaph. (in princ.) propter duo diliguntur, scilicet propter cognitionem, & propter utilitatem:

unde & utroque modo contingit esse delectationem secundum sensum. Sed quia apprehendere ipsam cognitionem tamquam bonum quoddam, proprium est hominis, ideo primæ delectationes sensuum, quæ scilicet sunt secundum cognitionem, sunt proprie hominum; delectationes autem sensuum, in quantum diliguntur propter utilitatem, sunt communes omnibus animalibus.

Si igitur loquamur de delectatione sensus quæ est ratione cognitionis, manifestum est quod secundum visum est major delectatio quam secundum alium sensum.

Si autem loquamur de delectatione sensus quæ est ratione utilitatis, sic maxima delectatio est secundum tactum. Utilitas enim sensibilem attenditur secundum ordinem ad conservationem naturæ animalis. Ad hanc autem utilitatem propinquius se habent sensibilia tactus: est enim tactus cognoscitivus eorum ex quibus consistit animal, scilicet calidi, & frigidi, & humidi, & siccissimi, & hujusmodi. Unde secundum hoc delectationes quæ sunt secundum tactum, sunt majores, quasi fini propinquiores. Et propter hoc etiam animalia alia, quæ non habent delectationem secundum sensum, nisi ratione: utilitatis, non delectantur secundum alios sensus nisi in ordine ad sensibilia tactus: neque enim odoribus leporum canes gaudent, sed cibatione; neque leo voce bovis, sed comestione, ut dicitur in III. Ethic. (cap. x. circ. med.)

Cum igitur delectatio tactus sit maxima ratione utilitatis, delectatio autem visus ratione cognitionis; si quis utramque comparare velit, inveniet simpliciter delectationem tactus esse majorem delectatione visus, secundum quod consistit intra limites sensibiles delectationis: quia manifestum est quod id quod est naturale, in unoquoque est potentissimum. Hujusmodi autem delectationes tactus sunt ad quas ordinantur concupiscentiæ naturales, sicut cibi, & venereæ, & hujusmodi.

Sed si consideremus delectationes visus, secundum quod visus deservit intellectus, sic delectationes visus erunt potiores, ea ratione quæ & intelligibiles delectationes sunt potiores sensibilibus.

Ad primum ergo dicendum, quod gaudium, sicut supra dictum est (art. 3. hujus quæst.) significat animalem delectationem; & hæc maxime pertinet ad visum; sed delectatio naturalis magis pertinet ad tactum.

Ad secundum dicendum, quod visus maxime diligitur propter cognitionem, eo quod multas rerum differentias nobis ostendit, ut ibidem dicitur.

Ad tertium dicendum, quod alio modo delectatio est causa amoris carnalis, & alio modo visio: nam delectatio, & maxime quæ

est secundum tactum, est causa amicitiae delectabilis per modum finis; visio autem est causa, sicut unde est principium motus in quantum per visum amabilis imprimitur species rei quæ allicat ad amandum, & ad concupiscendum ejus delectationem.

ARTICULUS VII.

180

Utrum aliqua delectatio sit non naturalis.

Ad septimum sic proceditur. Videtur quod nulla delectatio sit innaturalis. Delectatio enim in affectibus animæ proportionatur quieti in corporibus. Sed appetitus corporis naturalis non quietit nisi in loco connaturali. Ergo nec quies appetitus animalis, quæ est delectatio, potest esse nisi in aliquo connaturali. Nulla ergo delectatio est non naturalis.

2. Præterea. Illud quod est contra naturam, est violentum. Sed omne violentum est contrarium, ut dicitur in V. Met. (text. 6.) Ergo nihil quod est contra naturam, est delectabile.

3. Præterea. Constitui in propriam naturam, cum sentitur, causat delectationem, ut patet in definitione Philosophi supra posita (art. 1. hujus quæst.) Sed constitui in naturam unicuique est naturale, quia motus naturalis est qui est ad terminum naturalem. Ergo omnis delectatio est naturalis.

Sed contra est quod Philosophus dicit VII. Ethic. (xii. & ult.) quod quædam delectationes sunt ægritudinales, & contra naturam.

Respondeo dicendum, quod naturale dicitur quæ est secundum naturam, ut dicitur in II. Physic. (text. 4. & 5.) Natura autem in homine dupliciter sumi potest. Uno modo, prout intellectus, & ratio est potissime hominis natura, quia secundum eam homo in specie constituitur: & secundum hoc naturales delectationes hominum dici possunt quæ sunt in eo quod convenit homini secundum rationem; sicut delectari in contemplatione veritatis, & in actibus virtutum est naturale homini. Alio modo potest sumi natura in homine, secundum quod dividitur rationi, scilicet id quod est commune homini, & aliis, præcipue quod rationi non obedi: & secundum hoc ea quæ pertinent ad conservationem corporis, vel secundum individuum (ut cibus, potus, lectus, & hujusmodi) vel secundum speciem (sicut venereorum usus) dicuntur homini delectabilia naturaliter.

Secundum utrasque autem delectationes contingit aliquas esse innaturales, simpliciter loquendo, sed connaturales secundum quid. Contingit enim in aliquo individuo corrumpi aliquod principiorum naturalium speciei; &

sic id quod est contra naturam speciei, sit per accidens naturale huic individuo, sicut huic aquæ calefacta est naturale quod calefacta. Ita igitur contingit quod id quod est contra naturam hominis vel quantum ad rationem, vel quantum ad corporis conservationem, fiat huic homini connaturale propter aliquam corruptionem naturæ in eo existentem. Quæ quidem corruptio potest esse vel ex parte corporis, sicut ex ægritudine, sicut febricitantibus dulcia videntur amara, & ad converso; sive propter malam complexionem, sicut aliqui delectantur in comestione terræ, vel carbonum, vel aliorum hujusmodi; vel etiam ex parte animæ, sicut propter consuetudinem aliqui delectantur in comedendo homines, vel in comendo bestiarum, aut masculorum, aut aliorum hujusmodi, quæ non sunt secundum naturam humanam.

Et per hoc patet responso ad objecta.

ARTICULUS VIII.

181

Utrum delectatio possit esse delectationi contraria.

Ad octavum sic proceditur. Videtur quod delectationi non sit delectatio contraria. Passiones enim animæ speciem, & contrarietatem recipiunt secundum objectam. Objectum autem delectationis est bonum. Cum igitur bonum non sit contrarium bono, sed bonum malo contrarietur, & malum bono, ut dicitur in prædicamentis (cap. de oppos. in princ.) videtur quod delectatio non sit contraria delectationi.

2. Præterea. Uni est contrarium unum, ut probatur in X. Metaph. (text. 17.) Sed delectationi contraria est tristitia. Non ergo delectationi contraria est delectatio.

3. Præterea. Si delectationi contraria est delectatio, hoc non est nisi propter contrarietatem eorum in quibus aliquis delectatur. Sed hæc differentia est materialis; contrarietas autem est differentia secundum formam, ut dicitur in X. Metaph. (text. 13. & 14.) Ergo contrarietas non est delectationis ad delectationem.

Sed contra. Ea quæ se impediunt in eodem genere existentia, secundum Philosophum (ibid.) sunt contraria. Sed quædam delectationes se invicem impediunt ut dicitur in X. Ethic. (cap. v. circ. med.) Ergo aliquæ delectationes sunt contrarie.

Respondeo dicendum, quod delectatio in affectionibus animæ, sicut dictum est (art. 2. hujus quæstionis) proportionatur quieti in corporibus naturalibus. Dicuntur autem duæ quietes esse contrarie, quæ sunt in contrariis terminis, sicut quies quæ est sursum, & quæ est deorsum, ut dicitur in V. Physic. (text.

(text. 34.) Unde & contingit in affectibus animæ duas delectationes esse contrarias.

Ad primum ergo dicendum, quod verbum illud Philosophi est intelligendum secundum quod *bonum* & *malum* accipitur in virtutibus, & vitiis: nam inveniuntur duo contraria vitia: non autem invenitur virtus contraria virtuti. In aliis autem nihil prohibet duo bona esse ad invicem contraria, sicut *calidum* & *frigidum*, quorum unum est bonum igni, alterum aquæ. Et per hunc modum delectatio potest esse delectationi contraria. Sed hoc in bono virtutis esse non potest: quia bonum virtutis non accipitur nisi per convenientiam ad aliquid unum, scilicet rationem.

Ad secundum dicendum, quod delectatio se habet in affectibus animæ sicut quies naturalis in corporibus: est enim in aliquo convenienti, & quasi conaturali. Tristitia autem se habet sicut quies violenta: tristabile enim repugnat appetitui animali, sicut locus quietis violentæ appetitui naturali. Quietis autem naturalis opponitur, & quies violenta ejusdem corporis, & quies naturalis alterius, ut dicitur in V. Physic. (text. 34 & seq.) Unde delectationi opponitur & delectatio, & tristitia.

Ad tertium dicendum, quod ea in quibus delectamur, cum sint objecta delectationis, non solum faciunt differentiam materialis, sed etiam formalem, si fit diversa ratio delectabilitatis. Diversa enim ratio objecti diversificat speciem actus, vel passionis, ut ex supradictis patet (quæst. xxxi. art. 1.)

QUÆSTIO XXXII.

De causa delectationis.

In octo articulis divisæ.

Deinde considerandum est de causis delectationis: & circa hoc queruntur octo. Primo, utrum operatio sit causa propria delectationis.

Secundo, utrum motus sit causa delectationis.

Tercio, utrum spes, & memoria.

Quarto, utrum tristitia.

Quinto, utrum actiones aliorum sint nobis delectationis causa.

Sexto, utrum beneficare alteri sit causa delectationis.

Septimo, utrum similitudo sit causa delectationis.

Octavo, utrum admiratio sit causa delectationis.

ARTICULUS I. 182

Utrum operatio sit causa propria delectationis.

IV. dist. XLIX. quæst. 111. art. 5. quæst. 4. cor.

Ad primum sic proceditur. Videtur quod operatio non sit propria, & prima causa delectationis. Ut enim Philosophus dicit in I. Rhetor. (cap. xi. à princ.) *delectari consistit in hoc quod sensus aliqui patiatur*: requiritur enim ad delectationem cognitio, sicut dictum est (quæst. xxxi. art.) Sed præ prius sunt cognoscibilia objecta operationum quam ipsæ operationes. Ergo operatio non est propria causa delectationis.

2. Præterea, delectatio potissime consistit in fine adeptio: hoc enim est quod præcipue concupiscitur. Sed non semper operatio est finis, sed quandoque ipsum operatum. Non ergo operatio est propria, & per se causa delectationis.

3. Præterea, Otium, & requies dicuntur per cessationem operationis. Hæc autem sunt delectabilia, ut dicitur in I. Rhetor. (loc. sup. cit.) Non ergo operatio est propria causa delectationis.

Sed contra est quod Philosophus dicit VII. Ethic. (cap. xii. & xiii.) & X. (cap. iv. & v. implic. quod delectatio est operatio conaturalis, non imperialis.

Respondeo dicendum, quod, sicut supra dictum est (quæst. xxxi. art. 1.) ad delectationem duo requiruntur, scilicet consecutio boni convenientis, & cognitio huiusmodi adeptio. Utrumque autem horum in quadam operatione consistit: nam actualis cognitio operatio est quadam; similiter bonum conveniens adipsamur aliqua operatione; ipsa etiam operatio propria est quadam bonum convenientis. Unde oportet quod omnis delectatio aliquam operationem consequatur.

Ad primum ergo dicendum, quod ipsa objecta operationum non sunt delectabilia, nisi inquantum conjunguntur nobis vel per cognitionem solam, sicut cum delectamur in consideratione, vel inspectione aliquorum; vel quocumque alio modo simul cum cognitione, sicut cum aliquis delectatur in hoc quod cognoscit se habere quodcumque bonum, puta divitias, vel honorem, vel aliquid huiusmodi: quæ quidem non essent delectabilia, nisi inquantum apprehenduntur ut habita. Ut enim Philosophus dicit in II. Polit. (cap. 111. ante med.) *magnam delectationem habere putare aliquid sibi proprium*; quæ procedit ex naturali amore alius ad seipsum. Habere autem huiusmodi nihil est aliud quam uti eis, vel posse uti: & hoc est per aliquam operationem. Unde manifestum est quod omnis delectatio in operationem reducitur sicut in causam.

Ad secundum dicendum, quod etiam in

illis in quibus operationes non sunt fines, sed operata ipsa, operata sunt delectabilia, inquantum sunt habita, vel facta: quod refertur ad aliquem ulum, vel operationem.

Ad tertium dicendum, quod operationes sunt delectabiles, inquantum sunt proportionate, & conaturaliter operanti. Cum autem virtus humana fit finita, secundum aliquam mensuram operatio est sibi proportionata. Unde si excedat illam mensuram, jam non erit sibi proportionata, nec delectabilis, sed magis laboriosa, & atrox. Et secundum hoc otium, & ludus, & alia quæ ad requiem pertinent, delectabilia sunt, inquantum auferunt tristitiam quæ est ex labore.

ARTICULUS II. 183

Utrum motus sit causa delectationis.

IV. dist. XLIX. quæst. 111. art. 2. ad 3.

Ad secundum sic proceditur. Videtur quod motus non sit causa delectationis. Quia, sicut supra dictum est (quæst. xxxi. art. 1.) bonum præsentialiter adeptum est causa delectationis: unde Philosophus in VII. Ethic. dicit (cap. xii.) quod delectatio non comparatur generationi, sed operationi rei jam existentis. Id autem quod movetur ad aliud, nondum habet illud, sed quodammodo est in via generationis respectu illius secundum quod omni motui adiungitur generatio, & corruptio, ut dicitur in VIII. Physic. tex. 24. Ergo motus non est causa delectationis.

2. Præterea, motus præcipue laborem, & lassitudinem inducit in operibus. Sed operationes ex hoc quod sunt laboriosæ, & lassantes, non sunt delectabiles, sed magis afflictivæ. Ergo motus non est causa delectationis.

3. Præterea, motus importat innovationem quamdam, quæ opponitur consuetudini. Sed ea quæ sunt consueta, sunt nobis delectabilia, ut Philosophus dicit in I. Rhetor. cap. xi. à prin. Ergo motus non est causa delectationis.

Sed contra est quod Augustinus dicit in VIII. Confess. cap. 111. post med. *Quid est hoc, Domine Deus meus, cum tu in æternum tibi ipsi sis gaudium*, & *quædam de te, circa te semper gaudent*, quod hoc verum pars altero defectu, & profectu, affectionibus, & conciliationibus gaudet? Ex quo accipitur quod homines gaudent, & delectantur in quibusdam alternationibus: & sic motus videtur esse causa delectationis.

Respondeo dicendum, quod ad delectationem tria requiruntur, scilicet bonum de-

lectans, conjunctio delectabilis, & tertium, quod est cognitio huius conjunctionis.

Et secundum hæc tria motus efficitur delectabilis, ut Philosophus dicit in VII. Ethic. (forte cap. xii. & in I. Rhet. cap. xi. Nam ex parte nostra, qui delectamur, transmutatio efficitur nobis delectabilis propter hoc quod natura nostra transmutabilis est; & propter hoc quod est nobis convenientis nunc, non erit convenientis postea, sicut calidius ad ignem est convenientis homini in hieme, non autem in æstate. Ex parte vero boni delectantis, quod nobis conjungitur, fit etiam transmutatio delectabilis: quia actio continuata allicquod auget effectum; sicut quanto aliquis diutius appropinquat igni, magis calefit, & deficcatur. Naturalis autem habitudo in quadam mensura consistit: & ideo quando continuata presentia delectabilis superexcedit mensuram naturalis habitudinis, efficitur remorsio ejus delectabilis. Ex parte vero ipsius cognitionis, quia homo desiderat cognoscere aliquod totum, & perfectum. Cum ergo aliqua non poterit apprehendi tota simul, delectat in his transmutatio, ut unum transeat, & alterum succedat, & sic totum sentitur. Unde Augustinus dicit in IV. Confess. cap. xi. à med. *Non vis unquam stare stillabat, sed transvolare, ut aliq. veniant, & totum audiat: ita semper omnia, ex quibus unum aliquid constat, & non sunt omnia simul, plus delectat omnia quam singula, si possent sentiri omnia.*

Si ergo sit aliqua res cuius natura sit intransmutabilis, & non possit in ea fieri excessus naturalis habitudinis per continuationem delectabilis, & quæ possit totum suum delectabile simul intrari, non erit ei transmutatio delectabilis: & quanto aliquæ delectationes plus ad hoc accedunt, tanto plus continuari possunt.

Ad primum ergo dicendum, quod id quod movetur, etsi nondum habeat perfectè id ad quod movetur, incipit tamen jam aliquid habere ejus ad quod movetur; & secundum hoc ipse motus habet aliquid delectationis, deficit tamen à delectationis perfectione, nam perfectiores delectationes sunt in rebus immobilibus. Motus etiam efficitur delectabilis, inquantum per ipsum fit aliquid convenientis quod prius convenientis non erat, vel (a) definit esse, ut supra dictum est in cor. art.

Ad secundum dicendum, quod motus laborem, & lassitudinem inducit, secundum quod transcedit habitudinem naturalem. Sic autem motus non est delectabilis, sed secundum quod remouetur contraria habitudinis naturalis.

Ad tertium dicendum, quod id quod est

(a) Ita sed. Alcan. Edit. Romana, Nicolai, & Patav. an. 1698. Theologi & edit. Patav. 1712. desinit.

consuetum, efficitur delectabile, in quantum efficitur naturale. Nam consuetudo est quasi altera natura. Motus autem est delectabilis, non quidem quo receditur à consuetudine, sed magis secundum quod per ipsum impeditur corruptio naturalis habitudinis, quæ posset provenire ex assidue alieius operationis. Et sic ex eadem causa connaturalitatis efficitur consuetudo delectabilis, & motus.

ARTICULUS III. 184

Utrum spes, & memoria sint cause delectationis.

Inf. quæst. xl. art. 8. & 2. 2. quæst. xxx. art. 1. ad 3. & XII. Met. lect. 6. cor. 5.

AD tertium sic proceditur. Videtur quod memoria, & spes non sint cause delectationis. Delectatio enim est de bono præsentis, ut Damascenus dicit (Lib. II. orth. Fid. cap. xiiii.) Sed memoria, & spes sunt de absentis: est enim memoria præteritorum, spes vero futurorum. Ergo memoria, & spes non sunt causa delectationis.

2. Præterea. Idem non est causa contrarium. Sed spes est causa afflictionis: dicitur enim Prov. xiiii. 12. *Spes que differtur affligit, animam.* Ergo spes non est causa delectationis.

3. Præterea. Sicut spes convenit cum delectatione in eo quod est de bono; ita etiam & concupiscentia, & amor. Non ergo magis debet assignari spes causa delectationis quam concupiscentia, vel amor.

Sed contra est quod dicitur Rom. xii. 11. *Spe gaudentes:* & in Psal. lxxvi. 4. *Memor tui Dei, & delectatus sum.*

Respondeo dicendum, quod delectatio causatur ex præsentia boni convenientis, secundum quod sentitur, vel qualitercumque percipitur. Est autem aliquid præsens nobis dupliciter: uno modo secundum cognitionem, prout scilicet cognitur est in cognoscente secundum suam similitudinem; alio modo secundum rem, prout scilicet unum alteri realiter conjungitur vel actu, vel potentia, secundum quemcumque conjunctionis modum.

Et quia major est conjunctio secundum rem quam secundum similitudinem, quæ est conjunctio cognitionis; itaque major est conjunctio rei in actu quam in potentia: ideo maxima est delectatio que fit per sensum, qui requirit præsentiam rei sensibilis; secundum autem gradum tenet delectatio spei, in qua non solum est delectabilis conjunctio secundum apprehensionem, sed etiam secundum facultatem, vel possibilitatem adipiscendi bonum quod delectat; tertium autem gradum

tenet delectatio memoriæ, quæ habet solum conjunctionem apprehensionis.

Ad primum ergo dicendum, quod spes, & memoria sunt quidem eorum quæ sunt simpliciter absentia, quæ tamen secundum quid sunt præsentia, scilicet vel secundum apprehensionem solum, vel secundum apprehensionem, & facultatem ad finem æstimatam.

Ad secundum dicendum, quod nihil prohibet, idem secundum diversa esse causam contrarium. Sic igitur spes, in quantum habet præsentem æstimationem boni futuri, delectationem causat; in quantum autem caret præsentia ejus, causat afflictionem.

Ad tertium dicendum, quod amor, & concupiscentia delectationem causant. Omnne enim amatum sit delectabile amantem, eo quod amor est quedam unio, vel connaturalitas amantis ad amatum. Similiter etiam omne concupitum est delectabile concupiscenti, cum concupiscentia sit præcipue appetitus delectationis. Sed tamen spes, in quantum importat quandam certitudinem realis præsentia boni delectantis, quam non importat nec amor, nec concupiscentia, magis ponitur causa delectationis quam illa; & similiter magis quam memoria, quæ est de eo quod jam transit.

ARTICULUS IV. 185

Unde tristitia sit causa delectationis.

Inf. quæst. xxxv. art. 5. ad 1. & quæst. xlviii. art. 4. cor.

AD quartum sic proceditur. Videtur quod tristitia non sit causa delectationis. Contrarium enim non est causa contrarii. Sed tristitia contrariatur delectationi. Ergo non est causa delectationis.

2. Præterea. Contrarium contrarii sunt effectus. Sed delectabilia memorata sunt causa delectationis. Ergo tristitia memorata sunt causa doloris, & non delectationis.

3. Præterea. Sicut se habet tristitia ad delectationem, ita odium ad amorem. Sed odium non est causa amoris, sed magis è converso, ut supra dictum est (quæst. xxix. art. 2.) Ergo tristitia non est causa delectationis.

Sed contra est quod in Psal. xli. 4. dicitur: *Fuerunt mihi lacryme meæ panes die, ac nocte.* Per panem autem refectio delectationis intelligitur. Ergo lacrymæ quæ ex tristitia oriuntur, videntur esse delectationis causa.

Respondeo dicendum, quod tristitia potest dupliciter considerari: uno modo secundum quod est in actu; alio modo secundum quod est in memoria.

Et utroque modo tristitia potest esse delectationis causa. Tristitia quidem in actu existens est causa delectationis, in quantum facit

memoriam rei dilectæ, de cujus absentia aliquis tristatur, & tamen de sola ejus apprehensione delectatur. Memoria autem tristitiæ fit causa delectationis propter subsequentem evasionem: nam carere malo accipitur in ratione boni: unde secundum quod homo apprehendit se evasisse ab aliquibus tristibus, & dolorosis, accrescit ei gaudii materia, secundum quod Augustinus dicit XXII. de civ. Dei (implic. cap. ult. sed expref. hoc hab. Greg. IV. Moral. cap. xxxi. ad fin.) quod *sape læti tristitiam meminimus, & sani dolorum sine dolore, & inde amplius læti, & grati sumus:* & in VIII. Conf. dicit (cap. 111. ante med.) quod *quanto majus fuit periculum in prælio, tanto majus erit gaudium in triumpho.*

Ad primum ergo dicendum, quod contrarium quandoque per accidens est causa contrarii, sicut frigidum quandoque calefacit, ut dicitur in VIII. Phys. tex. 8.) & similiter tristitia per accidens est delectationis causa, in quantum fit per eam apprehensio alicujus delectabilis.

Ad secundum dicendum, quod tristitia memorata, in quantum sunt tristitia, & delectabilia contraria, non causant delectationem, sed in quantum ab eis homo liberatur: & similiter memoria delectabilium ex eo quod sunt amissa, potest causare tristitiam.

Ad tertium dicendum, quod odium etiam per accidens potest esse causa amoris, prout scilicet aliqui diligunt se, in quantum conveniunt in odio unius, & ejusdem.

ARTICULUS V. 186

Utrum actiones aliorum sint nobis causa delectationis.

AD quintum sic proceditur. Videtur quod actiones aliorum non sint nobis delectationis causa. Causa enim delectationis est proprium bonum conjunctum. Sed aliorum operationes non sunt nobis conjunctæ. Ergo non sunt nobis causa delectationis.

2. Præterea. Operatio est proprium bonum operantis. Si igitur operationes aliorum sint nobis causa delectationis, pari ratione omnia alia bona aliorum erunt nobis delectationis causa: quod patet esse falsum.

3. Præterea. Operatio est delectabilis, in quantum procedit ex habitu nobis innato: unde dicitur in II. Eth. cap. (111. in princ.) quod *signum generati habitus oportet accipere sententem in opere delectationem.* Sed operationes aliorum non procedunt ex habitibus qui in nobis sunt, sed interdum ex habitibus qui sunt in operantibus. Non ergo operationes aliorum sunt nobis delectabiles, sed ipsi operantibus

Sed contra est quod dicitur in II. Canonica Joannis 4. *Grævis sunt vobis, quia inveni de filiis tuis ambulantes in veritate.*

Respondeo dicendum, quod delectationem duo requiruntur, scilicet consecutio proprii boni, & cognitio proprii boni consecuti.

Triplex ergo operatio alterius potest esse delectationis causa. Uno modo in quantum per operationem alicujus consequimur aliquod bonum: & secundum hoc operationes illorum qui nobis aliquid bonum faciunt, sunt nobis delectabiles, quia bene pati ab alio est delectabile. Alio modo secundum quod per operationes aliorum efficitur nobis aliqua cognitio, vel aliqua æstimatio proprii boni: & propter hoc homines delectantur in hoc quod laudantur, vel honorantur ab aliis, quia scilicet per hoc accipiunt æstimationem, in seipsis aliquid bonum esse: & quia ista æstimatio fortius generatur ex testimonio bonorum, & sapientum, ideo in horum laudibus, & honoribus homines magis delectantur: & quia adulator est apprensus laudator, propter hoc etiam adulationes quibusdam sunt delectabiles: & quia amor est alicujus boni, & admiratio est alicujus magni, ideo cum amari ab aliis, & in admiratione haberi est delectabile, in quantum per hoc fit homini æstimatio propriæ bonitatis, vel magnitudinis, in quibus aliquid delectatur. Tertio modo in quantum ipsæ operationes aliorum, si sint bonæ, estimantur ut bonum proprium propter vim amoris, qui facit æstimare amicum quasi eundem sibi; & propter odium, quod facit æstimare bonum alterius esse sibi contrarium, efficitur mala operatio inimici delectabilis. Unde dicitur I. ad Corinth. xiiii. 6. quod *caritas non gaudet super iniquitate, congaudet autem veritati.*

Ad primum ergo dicendum, quod operatio alterius potest esse mihi conjuncta vel per effectum, sicut in primo modo; vel per apprehensionem, sicut in secundo modo; vel per affectionem, sicut in tertio modo.

Ad secundum dicendum, quod ratio illa procedit quantum ad tertium modum, non autem quantum ad duos primos.

Ad tertium dicendum, quod operationes aliorum, etsi non procedant ex habitibus qui in me sunt, causant tamen in me aliquid delectabile; vel faciunt mihi æstimationem, sive apprehensionem proprii habitus; vel procedunt ex habitu illius qui est unum meum per amorem.

ARTICULUS VI. 187

Utrum benefacere alteri sit causa delectationis.

AD sextum sic proceditur. Videtur quod benefacere alteri non sit delectationis causa. Delectatio enim causatur ex consecutione proprii boni, sicut supra dictum est (art. præc. & 1. hujus quæst.). Sed benefacere non pertinet ad consecutionem proprii boni, sed magis ad emissionem. Ergo magis videtur esse causa tristitia quam delectationis.

2. Præterea. Philosophus dicit in IV. Eth. (cap. 1. à med) quod *liberalitas connaturalior est hominibus quam prodigalitas*. Sed ad prodigalitate pertinet benefacere aliis, ad liberalitatem autem pertinet desistere à beneficiendo. Cum ergo operatio connaturalis sit delectabilis unicuique, ut dicitur in VII. Ethic. (cap. XIV.) & X. (cap. IV. & V.) videtur quod benefacere aliis non sit causa delectationis.

3. Præterea. Contrarii effectus ex contrariis causis procedunt. Sed quedam quæ pertinent ad malefacere, sunt naturaliter homini delectabilia, sicut vincere, redarguere, vel increpare alios, & etiam punire quantum ad iratos, ut dicit Philosophus in I. Rhetor. (cap. 1.) Ergo benefacere magis est causa tristitia quam delectationis.

Sed contra est quod Philosophus dicit in H. Politic. (cap. 111. à med.) quod *largiri, & auxiliari amicis, aut extraneis est delectabilissimum*.

Respondeo dicendum, quod hoc ipsum quod est benefacere alteri, potest tripliciter esse delectationis causa.

Uno modo per comparationem ad effectum, quod est bonum in altero constitutum; & secundum hoc, in quantum bonum alterius reputamus quasi nostrum bonum propter unionem amoris, delectamur in bono quod per nos fit aliis, præcipue amicis, sicut in bono proprio.

Alio modo per comparationem ad finem; sicut cum aliquis per hoc quod alteri benefacit, sperat consequi aliquod bonum sibi ipsi vel à Deo, vel ab homine: spes autem delectationis est causa.

Tertio modo per comparationem ad principium: & sic hoc quod est benefacere alteri, potest esse delectabile per comparationem ad triplex principium. Quorum unum est facultas beneficiendi: & secundum hoc benefacere alteri sit delectabile, in quantum per hoc fit homini quædam imaginatio abundantis boni in seipso existentis, ex quo possit aliis communicare: & ideo homines delectantur in filiis, & operibus propriis, sicut quibus communicant proprium bonum. Aliud principium est habitus inclinans, secundum quem

benefacere fit alicui connaturale: unde liberales delectabiliter dant aliis. Tertium principium est motivum; puta cum aliquis movetur ab aliquo quem diligit, ad beneficiendum alicui: omnia enim quæ faciunt, vel patitur propter amicum delectabilia sunt, quia amor præcipua causa delectationis est.

Ad primum ergo dicendum, quod emissio, in quantum est iudicativa proprii boni, est delectabilis; sed in quantum evacuat proprium bonum: potest esse contristans, sicut quando est immoderata.

Ad secundum dicendum, quod prodigalitas habet immoderatum emissionem, quæ repugnat naturæ: & ideo prodigalitas dicitur esse contra naturam.

Ad tertium dicendum, quod vincere, redarguere, & punire non est delectabile, in quantum est in malum alterius, sed in quantum pertinet ad proprium bonum, quod plus homo amat quam odit malum alterius. Vincere enim est delectabile naturaliter, in quantum per hoc fit estimatio propriæ excellentiæ: & propter hoc omnes ludi in quibus est concertatio, & in quibus potest esse victoria, sunt maxime delectabiles: & universali-ter omnes concertationes, secundum quod habent spem victoriæ. Redarguere autem, & increpare potest esse dupliciter delectationis causa. Uno modo in quantum facit homini imaginationem propriæ sapientiæ, & excellentiæ: increpare enim, & corripere est sapientium, & majorum. Alio modo secundum quod aliquis increpando, & reprehendendo alteri benefacit, quod est delectabile, ut dictum est (in corp. art.) Irato autem est delectabile punire, in quantum videtur removere apparentem minoracionem, quæ videtur esse ex præcedenti læsione: cum enim aliquis est ab alio læsus, videtur per hoc ab alio minoratus esse; & ideo appetit ab hac minoracione liberari per retributionem læsionis. Et sic patet quod benefacere alteri per se potest esse delectabile; sed malefacere alteri non est delectabile, nisi in quantum videtur pertinere ad proprium bonum.

ARTICULUS VII. 188

Utrum similitudo sit causa delectationis.

AD septimum sic proceditur. Videtur quod similitudo non sit causa delectationis. Principari enim, & præesse quamdam dissimilitudinem importat. Sed principari, & præesse naturaliter est delectabile, ut dicitur in I. Rhet. (cap. XI. prope fin.) Ergo dissimilitudo magis est causa delectationis quam similitudo.

2. Præterea. Nihil magis est dissimile delectationi quam tristitia. Sed illi qui patiuntur tristitia-

tristitiam, maxime sequuntur delectationes, ut dicitur in VII. Ethic. (cap. XIV.) Ergo dissimilitudo est magis causa delectationis quam similitudo.

3. Præterea. Illi qui sunt repleti aliquibus delectationibus, non delectantur in eis, sed magis fastidiunt eas; sicut patet in repletionem ciborum. Non ergo similitudo est delectationis causa.

Sed contra est quod similitudo est causa amoris, ut dictum est supra (quæst. XXVI. art. 3.) Amor autem est causa delectationis. Ergo similitudo est causa delectationis.

Respondeo dicendum, quod similitudo est quadam unitas: unde id quod est simile, in quantum est unum, est delectabile, sicut & amabile, ut supra dictum est (loc. cit.)

Et si quidem id quod est simile, proprium bonum non corrumpat, sed augeat, est simpliciter delectabile; puta homo homini, & juvenis juveni. Si vero sit corruptivum proprii boni, sic per accidens efficitur fastidiosum, vel contristans; non quidem in quantum est simile, & unum; sed in quantum corrumpit id quod est magis unum.

Quod autem aliquid simile corrumpat proprium bonum, contingit dupliciter. Uno modo quia corrumpit mensuram proprii boni per quemdam excessum: bonum enim, præcipue corporale, ut sanitas, in quadam commensuratione consistit; & propter hoc superabundantes cibi, & qualibet delectationes corporales fastidiuntur. Alio modo per directam contrarietatem ad proprium bonum, sicut siguli abominantur alios sigulos, non in quantum sunt siguli, sed in quantum per eos amittunt excellentiam propriam, sive proprium lucrum, quæ appetit sicut proprium bonum.

Ad primum ergo dicendum, quod cum sit quedam communicatio principiantis ad subiectum, est ibi quedam similitudo; tamen secundum quamdam excellentiam, eo quod principari, & præesse pertinent ad excellentiam proprii boni: sapientum enim, & meliorum est principari, & præesse: unde per hoc fit homini propriæ bonitatis imaginatio: vel quia per hoc quod homo principatur, & præest, aliis benefacit, quod est delectabile.

Ad secundum dicendum, quod id in quo delectatur tristatus, etsi non sit simile tristitiæ, est tamen simile homini contristato: quia tristitia contrariatur proprio bono ejus qui tristatur: & ideo appetitur delectatio ab his qui in tristitia sunt, ut confers ad proprium bonum, in quantum est medicativa contrarii. Et ista est causa quare delectationes corporales, quibus sunt contrariæ quadam tristitia, magis appetuntur quam delectationes intellectuales, quæ non habent contrarietatem tristitiæ, ut infra dicitur (quæst. XXXV.

Tom. Op. Tom. II.

art. 3.) Exinde etiam est quod omnia animalia naturaliter appetunt delectationem, quia semper animal laborat per sensum, & motum. Et propter hoc etiam juvenes maxime delectationes appetunt, propter multas transmutationes in eis existentes, dum sunt in statu augmenti. Et etiam melancholici vehementer appetunt delectationes ad expellendum tristitiam, quia corpus eorum quasi pravo humore corroditur, ut dicitur in VII. Ethic. (cap. XIV. post med.)

Ad tertium dicendum, quod bona corporalia in quadam mensura consistunt: & ideo super excessum similitudinis corruptivum proprium bonum; & propter hoc efficitur fastidiosum, & contristans, in quantum contrariatur bono proprio hominis.

ARTICULUS VIII. 189

Utrum admiratio sit causa delectationis.

AD octavum sic proceditur. Videtur quod admiratio non sit causa delectationis. Admiratio enim est ignorantis natura; ut Damascenus dicit (Lib. II. orth. Fid. cap. XXXI) Sed ignorantia non est delectabilis, sed magis scientia. Ergo admiratio non est causa delectationis.

2. Præterea. Admiratio est principium sapientiæ, quasi via ad inquirendam veritatem, ut dicitur in princ. Methaph. (cap. 11. ante med.) Sed delectabilis est contemplari jam cognita, quam inquirere ignota, ut Philosophus dicit in X. Ethic. (cap. VII. paulo post princ.) cum hoc habeat difficultatem, & impedimentum, illud autem non habeat: delectatio autem causatur ex operatione non impedita, ut dicitur in VII. Ethic. (cap. XII. & XIII. & Lib. X. cap. IV. & V.) Ergo admiratio non est causa delectationis, sed magis delectationem impedit.

3. Præterea. Unusquisque in consuetis delectatur: Unde operationes habituum per consuetudinem acquiritorum sunt delectabiles. Sed consueti non sunt admirabilia, ut dicit Augustinus super Joan. (tract. XXIV. in princ.) Ergo admiratio contrariatur cause delectationis.

Sed contra est quod Philosophus dicit in I. Rhet. (cap. XI. post med.) quod *admiratio est delectationis causa*.

Respondeo dicendum, quod adipisci desiderata est delectabile, ut supradictum est (art. 3. hujus quæst.) & ideo quanto alicuius rei amata magis accrescit desiderium, tanto magis per adeptionem accrescit delectatio: & etiam in ipso augmento desiderii fit augmentum delectationis, secundum quod fit etiam spes rei amata, sicut supra dictum est (ibid.) quod ipsum desiderium ex spe est delectabile. Est autem admiratio desiderium quoddam sciendi: quod in homine contingit ex

Tom. V. Op. Tom. II. hoc

hoc quod videt effectum, & ignorat causam, vel ex hoc quod causa talis effectus excedit cognitionem, aut facultatem ipsius. Et ideo admiratio est causa delectationis, in quantum habet adjunctam spem consequendi cognitionem ejus quod scire desiderat.

Et propter hoc omnia admirabilia sunt delectabilia, sicut quæ sunt rara, & omnes representationes rerum etiam quæ in se non sunt delectabiles. Gaudet enim anima in collatione unius ad alterum: quia conferre unum alteri est proprius, & connaturalis actus rationis, ut Philosophus dicit in sua Poetica (cap. xv.) Et propter hoc etiam liberari à magnis periculis magis est delectabile, quia est admirabile, ut dicitur in I. Rhet. (cap. xi.)

Ad primum ergo dicendum, quod admiratio non est delectabilis, in quantum habet ignorantiam, sed in quantum habet desiderium addiscendi causam; & in quantum admirans aliquid novum addiscit, scilicet (a) talem se esse, qualem non estimabat.

Ad secundum dicendum, quod delectatio duo habet, scilicet quietem in bono, & huiusmodi quietis perceptionem. Quantum igitur ad primum, cum sit perfectius contemplati veritatem cognitam quam inquirere ignotam, contemplationes rerum seitarum per se loquendo sunt magis delectabiles quam inquisitiones rerum ignotarum; tamen per accidens, quantum ad secundum, contingit quod inquisitiones sunt quandoque delectabiliores, secundum quod ex majori desiderio procedunt. Desiderium autem majus excitatur ex perceptione ignorantie. Unde maxime homo delectatur in his quæ de novo invenit, aut addiscit.

Ad tertium dicendum, quod ea quæ sunt consuetæ, sunt delectabilia ad operandum, in quantum sunt quasi connaturalia. Sed tamen ea quæ sunt rara, possunt esse delectabilia vel ratione cognitionis, quia desideratur eorum scientia, in quantum sunt mira; vel ratione operationis, quia ex desiderio magis inclinatur mens ad hoc quod intense in novitate operetur, ut dicitur in X. Eth. (cap. iv. vers. fin.) Perfectior enim operatio causat perfectiorem delectationem.

QUÆSTIO XXXIII.

De effectibus delectationis,

in quatuor articulis divisæ.

Deinde considerandum est de effectibus delectationis: & circa hoc queruntur quatuor.

Primo, utrum delectationis sit dilatare. Secundo, utrum delectatio causet sui finem, vel desiderium.

(a) Al. talem esse, quem.

Tertio, utrum delectatio impediat usum rationis.

Quarto, utrum delectatio perficiat operationem.

ARTICULUS I. 190

Utrum delectationis sit dilatare.

Inf. quæst. xxxvii. art. 4. corp.

Ad primum sic proceditur. Videtur quod dilatio non sit effectus delectationis. Dilatio enim videtur ad amorem magis pertinere, secundum quod dicit Apostolus II. ad Cor. vi. 11. *Cor nostrum dilatatum est.* Unde & de præcepto caritatis in Psalm. cxviii. 96. dicitur: *Latum mandatum tuum nimis.* Sed delectatio est alia passio ab amore. Ergo dilatio non est effectus delectationis.

2. Præterea. Ex hoc quod aliquid dilatare, efficitur capacius ad recipiendum. Sed receptio pertinet ad desiderium, quod est rei nondum habitæ. Ergo dilatio magis videtur pertinere ad desiderium quam ad delectationem.

3. Præterea. Constrictio dilatationi opponitur. Sed constrictio videtur ad delectationem pertinere: nam illud constringimus quod firmiter volumus retinere: & talis est affectio appetitus circa rem delectantem. Ergo dilatio ad delectationem non pertinet.

Sed contra est quod ad expressionem gaudii dicitur I. Eth. 5. *Videbis, & asperes; & mirabitur, & dilatabitur cor tuum.* Ipsa etiam delectatio ex dilatatione nomen accepit, ut lætitia nominetur, sicut dictum est (quæst. xxxi. art. 3. ad 3.)

Respondeo dicendum, quod latitudo est quædam dimensio magnitudinis corporalis: unde in affectionibus animæ non nisi secundum metaphoram dicitur.

Dilatio autem dicitur quasi motus ad latitudinem; & competit delectationi secundum duo quæ ad delectationem requiruntur. Quorum unum est ex parte apprehensivæ virtutis, quæ apprehendit conjunctionem alicuius boni convenientis. Ex hac autem apprehensione apprehendit se homo perfectionem quandam adeptum, quæ est spiritualis magnitudo: & secundum hoc animus hominis dicitur per delectationem magnificari, seu dilatari. Aliud autem est ex parte appetitivæ virtutis, quæ assentit rei delectabili, & in ea quiescit, quodammodo se præbens ei ad eam interius capiendam: & sic dilatatur affectus hominis per delectationem, quasi se tradens ad continentium interius rem delectantem.

Ad primum ergo dicendum, quod nihil prohibet in his quæ dicuntur metaphorice, idem diversis attribui secundum diversas similitudines: & secundum hoc dilatio per-

tinet ad amorem ratione cuiusdam extensionis, in quantum affectus amantis ad alios extenditur, ut curet non solum quæ sua sunt, sed quæ aliorum; ad delectationem vero pertinet dilatio, in quantum aliquid in seipso ampliat, ut quasi capacius reddatur.

Ad secundum dicendum, quod desiderium habet quidem aliquam ampliationem ex imaginatione rei desideratæ, sed multo magis ex præsentia rei jam delectantis: quia magis præbet se animus rei jam delectanti quam rei non habitæ desideratæ; cum delectatio sit finis desiderii.

Ad tertium dicendum, quod ille qui delectatur, constringitur imaginem rem delectantem, dum ei fortiter inhæret; sed cor suum ampliat, ut perfecte delectabili fruatur.

ARTICULUS II. 191

Utrum delectatio causet sui finem, vel desiderium.

IV. dist. xlix. quæst. 111. art. 2. ad 3.

Ad secundum sic proceditur. Videtur quod delectatio non causet desiderium sui ipsius. Omnis enim motus cessat, cum pervenerit ad quietem. Sed delectatio est quasi quædam quies motus desiderii, ut supra dictum est (quæst. xxiii. art. 4. & xxx. art. 2.) Cessat ergo motus desiderii, cum ad delectationem pervenerit. Non ergo delectatio causat desiderium.

2. Præterea. Oppositum non est causa sui oppositi. Sed delectatio quodammodo desiderio opponitur ex parte objecti: nam desiderium est boni non habitæ, delectatio vero boni jam habitæ. Ergo delectatio non causat desiderium sui ipsius.

3. Præterea. Fastidium desiderio repugnat. Sed delectatio plerumque causat fastidium. Non ergo facit sui desiderium.

Sed contra est quod Dominus dicit. Joan. iv. 13. *Qui bibent ex hac aqua, sitiet iterum:* per aquam autem significatur, secundum Augustinum (tract. xv. in Joan. parum ante med.) delectatio corporalis.

Respondeo dicendum, quod delectatio dupliciter potest considerari: uno modo secundum quod est in actu; alio modo secundum quod est in memoria. Item sitis, vel desiderium potest dupliciter accipi: uno modo proprie, secundum quod importat appetitum rei non habitæ; alio modo communiter, secundum quod importat exclusionem fastidii.

Secundum igitur quod est in actu, delectatio non causat sitim, vel desiderium sui ipsius, per se loquendo, sed solum per accidens. Si tamen sitis, vel desiderium dicatur rei non habitæ appetitus, tunc delectatio non causat simpliciter sitim, vel desiderium: nam delectatio est affectio appetitus circa rem presentem.

Sed contingit rem presentem non perfecte haberi: & hoc potest esse vel ex parte rei habitæ, vel parte habitentis. Ex parte quidem rei habitæ, eo quod res habitæ non est tota simul, unde successive recipitur; & dum aliquis delectatur in eo quod habet, desiderat potiri eo quod restat; sicut qui audit primam partem versus, & in hoc delectatur, desiderat alteram partem versus audire, ut Augustinus dicit IV. Confess. (cap. xi. à med.)

Et hoc modo omnes vere delectationes corporales faciunt sui ipsarum sitim, quousque consumuntur: eo quod tales delectationes consequuntur aliquem motum, sicut patet in delectationibus ciborum. Ex parte autem ipsius habitentis, sicut cum aliquis aliquam rem in se perfectam existentem non statim perfecte habet, sed paulatim acquirit; sicut in mundo isto percipientes aliquid imperfecte de divina cognitione delectantur; & ipsa delectatio excitat sitim, vel desiderium perfectæ cognitionis: secundum quod potest intelligi quod habetur Eccl. xxiv. 29. *Qui vivunt me, adhuc sicut.*

Si vero per sitim, vel desiderium intelligatur sola intentio affectus tollens fastidium, sic delectationes spirituales maxime faciunt sitim, vel desiderium sui ipsarum. Delectationes enim corporales, quia augmentantur, vel continentur faciunt supererectam naturalem habitudinem, efficiuntur fastidiosæ, ut patet in delectatione ciborum: & propter hoc quando aliquis jam pervenit ad perfectum in delectationibus corporalibus, fastidit eas, & quandoque appetit aliquas alias. Sed delectationes spirituales non supererectunt naturalem habitudinem, sed perfectunt naturam: unde cum pervenitur ad consummationem in ipsis, tunc sunt magis delectabiles; nisi forte per accidens, in quantum operationi contemplativæ adiunguntur, aliquæ operationes virtutum corporalium, quæ per assiduitatem operandi lassantur: & per hunc modum etiam potest intelligi quod dicitur Eccl. xxiv. 29. *Qui bibunt me, adhuc sicut:* quia etiam de Angelis, qui perfecte Deum cognoscunt, & delectantur in ipso, dicitur I. Petr. 1. 12. *quod desiderant in eum prospicere.*

Si vero consideretur delectatio, prout est in memoria, & non in actu, sic per se nata est causare sui ipsius sitim, & desiderium, quando scilicet homo redit ad illam dispositionem in qua erat sibi delectabile quod præterit; si vero immutatus sit ab illa dispositione, memoria delectationis non causat in eo delectationem, sed fastidium, sicut pleno existenti memoria cibi.

Ad primum ergo dicendum, quod quando delectatio est perfecta, tunc habet omnimodam quietem, & cessat motus desiderii ten-